

С. П. Кожушко, Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

**НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ
З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ**

Кожушко С. П.

Навчання професійної взаємодії студентів-психологів з використанням проектної технології

У статті обґрунтовується ефективність використання проектної методики, як одного з проявів інтерактивних технологій, у підготовці майбутніх практичних психологів до професійної взаємодії. Автором конкретизується поняття „взаємодія” стосовно процесу організації підготовки у вишах фахівців з практичної психології та узагальнюється досвід використання проектної технології у підготовці майбутніх практичних психологів до професійної взаємодії.

Ключові слова: проектна методика, наскрізне проектування, інтерактивні технології, професійна взаємодія.

Кожушко С. П.

Обучение профессиональному взаимодействию студентов-психологов с использованием проектной технологии

В статье обосновывается эффективность использования проектной методики как одного из проявлений интерактивных технологий при подготовке будущих практических психологов к их профессиональному взаимодействию. Автором конкретизируется понятие „взаимодействие” относительно процесса организации подготовки в вузах специалистов по практической психологии и обобщается опыт использования проектной технологии в подготовке будущих практических психологов к их профессиональному взаимодействию.

Ключевые слова: проектная методика, сквозное проектирование, интерактивные технологии, профессиональное взаимодействие.

Проблема підготовки майбутніх фахівців до професійної взаємодії (інтеракції) була і залишається основною в системі вищої освіти, але особливого значення вона набуває саме у підготовці практичних психологів, оскільки інтеракція є невід’ємним компонентом їх майбутньої професійної

діяльності. Усвідомлюючи те, що навчити будь-якій дії можливо лише через дію, навчити майбутнього психолога інтеракції можливо лише змусивши його самого у процесі навчально-пізнавальної діяльності стати активним учасником процесу взаємодії. На етапі професійної підготовки (в рамках підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів) успішному досягненню цієї мети найбільше сприяє використання інтерактивних технологій навчання, що забезпечують максимальну ефективність навчального процесу, оскільки вони гарантують таку систему презентації знань, яка передбачає не передачу готової інформації, а її пошук, аналіз, обробку та синтез (за синтезом може слідувати повторний аналіз кінцевого матеріалу з метою його удосконалення). При цьому роль викладача кардинально трансформується: з певного роду ретранслятора знань він перетворюється на координатора процесу набуття знань або «фасилітатора» (від англ. facilitate- полегшувати).

Проблемі педагогічної взаємодії як багатоаспектного процесу, що включає дидактичну, виховну, соціально-педагогічну взаємодію, присвячено багато праць, серед яких наукові дослідження І. Беха, Н. Волкової, І. Гапійчук, Л. Долинської, І. Зимньої, М. Кагана, О. Казакової, О. Киричука, Н. Коломінського, Є. Коротаєвої, О. Леонтьєва, Б. Ломова та ін.

Окремо слід відзначити роботи тих вчених, в яких дослідники акцентували увагу на загальних питаннях психології педагогічної взаємодії у вищій школі (О. Киричук, Г. Костюк, В. Сластьонін), а також роботи Л. Долинської, В. Семиченко, І. Булах, в яких автори розкривали питання діалогічній взаємодії викладача й студента як умови особистісно-професійного зростання майбутнього фахівця та психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів.

Метою даної статті є обґрунтування ефективності використання проектної технології, як одного з проявів інтерактивних технологій, у підготовці майбутніх практичних психологів до їх професійної взаємодії.

У рамках поставленої мети реалізовувалися такі завдання: конкретизувати поняття «взаємодія» стосовно процесу організації підготовки у

вишах фахівців з практичної психології та узагальнити досвід використання проектної технології у підготовці майбутніх практичних психологів до професійної взаємодії.

Як відомо, взаємодія (інтерація) – це вихідне, родове поняття, яке охоплює процеси впливу об'єктів (суб'єктів) одне на одного, їх взаємну обумовленість і взаємозміну: взаємний зв'язок соціальних явищ як на рівні суспільства у цілому, так і на рівні функціонування його окремих груп, індивідів. Вона охоплює всі види соціальних процесів і людської діяльності [3]; виявляється в спільних діях людей, які мають намету реалізувати певну спільну ідею, досягти певної спільної мети. Типовими проявами взаємодії є обмін думками з приводу того чи іншого питання, встановлення спорідненого ставлення до окремих фактів, проблем, тощо, координація дій двох або більше суб'єктів, стійкість їх інтересів, планування спільної діяльності, розподіл функцій тощо. Це означає участь кожного учасника взаємодії у розв'язанні спільного завдання з відповідним коригуванням дій, урахуванням попереднього досвіду, активізацією власних здібностей і можливостей партнера [4; 6]. За допомогою дій також відбувається взаємовплив, взаємне регулювання, взаємний контроль та взаємодопомога.

За твердженнями Г. Андрєєвої [1] взаємодія, як організація спільної діяльності людей, сприяє розкриттю сенсу їх конкретних дій. Вона фіксує обмін інформацією, організацію спільних дій, тобто комунікація відбувається у процесі спільної діяльності. Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок, що серед складових взаємодії найважливішими є спільна мета, спільна мотивація, що спонукає до досягнення спільної мети, спільні дії й загальний результат (кінцевий продукт) та суб'єктивне відображення результату індивідуальними і колективними суб'єктами.

Найбільш повно зазначені риси взаємодії виявляються у процесі послугування такими технологіями як стимуляційна (метод симуляцій), портфоліо, проектна. На останній зупинимося дещо детальніше, зосередившись на її використанні під час підготовки практичних психологів.

Як відомо, категорія проектування інженерно-виробничого походження, але вона має універсальне значення внаслідок наявності таких рис: пошуковий характер дій, орієнтація на дослідницьку та науково-експертну роботу, неперервність тощо.

Щодо проектної технології (методу проектів), то на сьогодні вона з кожним днем набуває все більшого значення у навчанні різних дисциплін у вишах України, хоча сам метод виник ще у 20-ті роки минулого століття (його засновниками були американські вчені Дж.Д'юї та В.Кілпатрік) і стих пір достатньо активно використовувався на Заході. На пострадянському просторі пік популярності проектної технології припадає на останнє десятиріччя 20-ст. – початок 21-го ст. Серед найбільш значущих робіт, присвячених розкриттю сутності, особливостей реалізації зазначеної технології, слід назвати роботи І.Зімньої, С.Ніколаєвої, О.Тарнопольського та ряду інших вчених, які вважають її найбільш ефективною, особливо під час навчання дорослих, куди безперечно можна віднести і студентську аудиторію [2; 5; 7].

Додатковим стимулюючим фактором у впровадженні зазначеної технології безумовно стало і приєднання України до Болонського процесу, що призвело до певних змін у системі вітчизняної освіти, серед яких – надання освіти випереджувального характеру, націленості на майбутнє, на розв'язання проблем нового століття, розвиток ключових компетентностей вихованців, формування в них проектної культури, нових способів мислення та діяльності, зміщення акценту на розвиток самостійної пізнавальної діяльності студентів. Аналіз наукових робіт провідних дидактів свідчить, що одним з найефективніших методів самостійної роботи студентів в межах кредитно-модульної системи є саме виконання проектів (індивідуальних або групових).

Проектну технологію визначають як сукупність прийомів, дій студентів в певній послідовності для досягнення поставленого завдання, що було визначеним, значущим для студентів і оформленим у вигляді якогось кінцевого продукту. Вона включає в себе сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих у самій своїй сутності та є інструментом, який

створює унікальні передумови для розвитку ключових компетенцій (соціальних, полікультурних, інформаційних, комунікативних тощо) і самостійності студента в досягненні нового, стимулюючи його природну допитливість і творчий потенціал. Упевнені, що проектна технологія посідає особливе місце як засіб максимального наближення особистості до реального життя й залучення її до розв'язання конкретних завдань у просторі міжособистісного та ділового спілкування й співпраці.

Щодо сутності, то проектна технологія є системою операцій, технічних дій і функцій, які реалізує викладач у процесі підготовки майбутніх фахівців; функціонально вона визначає взаємодію основних елементів моделі (її мети; змісту; технологій навчання – прийомів, методів, засобів навчання, способів контролю та корекції; результату; діяльності викладача і студента); передбачає реалізацію системи дидактичних засобів (змісту, етапів, методів тощо), моделювання проблемних ситуацій, що вимагають від студентів пошукових, дослідницьких зусиль, спрямованих на винайдення ефективних шляхів розв'язання проблем, їх публічну презентацію та аналіз підсумків.

Проектна технологія багато у чому близька до проведення рольових, та особливо, ділових ігор, але її сутністю є „навчання через дію” (learning by doing). Виконуючи навчальний проект, студенти одержують проектне завдання, яке потребує багатопланової діяльності всієї групи. Зазначимо, що результат цієї діяльності залежить від особистого включення кожного з членів групи, що породжує відчуття особистої причетності до діяльності, і як результат, стає додатковим стимулом для роботи.

Перед тим як презентувати деякі приклади послугування проектною технологією у підготовці практичних психологів, вважаємо за доцільне підкреслити можливість поєднання рольової/ділової гри з виконанням проектів. Наша особиста практика показала, що результати майже кожної рольової/ділової гри можуть слугувати для розробки на її основі певного навчального проекту, а кожен навчальний проект, у свою чергу, може стати основою для нових рольових/ділових ігор.

Як приклад, можна навести рольову/ділову гру, де „психотерапевт” (студент-майбутній психолог) обговорює з „клієнтом” (іншим студентом) особисту психологічну проблему останнього. На цій загальній основі можна дати студентам завдання з розробки навчального проекту, в ході виконання якого вони мають зібрати та узагальнити інформацію щодо характеристик типу або виду психологічних проблем та методів психологічної і психотерапевтичної допомоги за умови наявності певних проблем у клієнтів. Виконання проекту завершується написанням звіту та усними презентаціями студентів на основі виконаної пошукової роботи. Написання звіту і підготовка презентацій ведеться на базі усних обговорень у парах або малих групах, які теж організуються як рольові/ділові ігри. Прийнятним є і зворотній порядок, тобто спочатку виконання навчального проекту, а на його основі – проведення рольової/ділової гри.

Необхідно відзначити, що гармонійне поєднання проектування та рольових/ділових ігор надає широкі можливості так званому „наскрізному проектуванню”. Наскрізним вважається такий навчальний проект який виконується протягом усього періоду читання того чи іншого навчального курсу (протягом модулю, семестру, а можливо і протягом усього навчального року). Прикладом може слугувати виконання проекту „Довідник” у процесі читання курсу „Вступ до спеціальності”. У ході виконання цього проекту студентам пропонується скласти довідник (тлумачний словник), що містить би базові терміни та їх тлумачення. Додатковим „ускладненням” цього проекту є те, що студенти мають віднайти тлумачення термінів не тільки в україномовних та російськомовних джерелах, а й в іншомовних, здебільшого англійськомовних, оскільки переважна більшість студентів вивчає саме англійську мову. Таким чином, додатково реалізуються у навчанні ще й принципи міждисциплінарності та культурологічності. Знайдені в різних джерелах тлумачення обговорюються в групі. Потім після загальної дискусії обирається (або компілюється) тлумачення, яке студенти вважають найбільш вдалим, та вноситься до „Довідника” як дефініція відповідного терміну.

Цей наскрізний проект має ще й своє прикладне продовження. Складений студентами довідник використовувався як ресурс для наповнення комп'ютерної бази тестів з дисципліни, що вивчалася. Було запропоновано два види завдань: „Прочитайте тлумачення та знайдіть відповідний термін” або „Доберіть тлумачення до запропонованого терміну”. Практика показала, що і процес складання довідника, і наповнення тестової оболонки викликають жвавий інтерес і зацікавленість студентів, але найважливішим є те, що якість засвоєння термінологічного і понятійного апарату різко підвищується, про що свідчили результати експериментального навчання в групах, які вивчали дисципліну з використанням наскрізного проектування (складання довідника) у порівнянні з контрольною, де проектування не застосовувалося.

Далі наведемо приклад проекту „Дитина 21 сторіччя”, який виконувався при вивченні майбутніми практичними психологами навчальної дисципліни „Вікова психологія”.

Загальна характеристика проекту. Проект „Дитина 21 сторіччя” містить важливу у дослідницькому плані проблему (докорінне реформування системи освіти в Україні; передбачає посилення гуманістичної спрямованості навчально-виховного процесу, його побудову на засадах розвивальної психології, де дитині відводиться активна роль – роль суб'єкта діяльності і спілкування). Він вимагає інтегрованих знань різних аспектів загальної психології, вікової психології, культури, медицини, тощо; передбачає творчий пошук інформації в Інтернеті та друкованих джерелах. Проект планується студентами за умови сприяння викладача, який стимулює їх інтерес до проблеми і допомагає відібрати теми презентацій. Він реалізується студентами самостійно в позааудиторний час, але певні його етапи реалізуються під час проведення семінарських занять. Кінцевим продуктом є розгалужена презентація, яка охоплює різні аспекти психології сучасної дитини. За своїм типом, відповідно до домінуючого виду діяльності, він може бути охарактеризований як дослідницький, але має ознаки інших типів, таких як інформаційний та практико-орієнтований. Крім того, проект можна

визначити як міжпредметний, гнучкий (за характером координації), середньостроковий (протягом одного семестру), усно-письмовий (за способом накопичення та пред'явлення матеріалу). Реалізація проекту передбачає певну етапність дій: підготовчий, виконавчий, презентаційний та підсумковий.

На підготовчому етапі викладач, виступаючи в ролі координатора / організатора проекту, допомагає студентам „побачити” проблему саме в тому ракурсі, в якому вона зафіксована в назві – „Дитина 21 сторіччя”. Він разом зі студентами відокремлює основні теми для опрацювання. Оскільки виокремлення тем – процес творчий і реалізується разом зі студентами, то вони можуть відрізнитися від того, що було заплановано і запропоновано викладачем, але основні напрямки дослідження все ж зберігаються. У нашому випадку як основні стали такі теми дослідження: „Поняття „дитина” на різних етапах розвитку суспільства”, „Розвиток поняття „дорослішання”, „Психологія дитини vs Психологія дорослої людини”, „Вивчення дитячої психології в часі” та інші. Зазначимо, що запропоновані темі ні в якому разі не мають повторювати програму курсу. Вони мають доповнювати і розширювати його заради збереження та втілення самої ідеї проектного навчання.

На виконавчому етапі проекту студенти добирають фактичний матеріал, аналізують його, систематизують та готуються до обговорення в групі або малих групах. Залежно від планів викладача та часу, що відводиться для опрацювання проекту, студенти, розподілившись на підгрупи, можуть опрацьовувати одну-дві теми, а можуть вести синхронний пошук та об'єднувати відібраний матеріал на заняттях після відповідного обговорення.

На етапі презентації студенти представляють кінцевий варіант проекту. Цей етап може набувати різних форм – від науково-практичної конференції до складання альманаху, проте незалежно від кінцевої форми, проектна робота має завершуватися оцінкою результатів. Ключова роль на цьому етапі відведена викладачеві, який підсумовує роботу над проектом та коментує як весь хід роботи, так і одержані результати.

Отже, в ході дослідження, куди входило і експериментальне навчання студентів-психологів за проектною технологією, ми переконалися у безумовній ефективності останньої, оскільки виконання проектів:

а) зорієнтоване на активні методи навчальної діяльності студентів;

б) має безпосередній зв'язок з реальними потребами тієї чи іншої галузі (в нашому випадку це практична психологія) та дозволяє створити умови, максимально наближені до умов майбутньої професійної діяльності;

в) підвищує позитивну процесуальну мотивацію тих, хто навчається, оскільки зацікавленість у дослідженнях окремих проблем підвищує рівень засвоєння отриманих знань;

г) сприяє виробленню навичок та вмінь самонавчання, необхідних для ефективної праці за фахом, адже за умов проекту студенти виконують пошук, аналіз та систематизацію значної кількості додаткового матеріалу.

Паралельно з підвищенням професійної підготовки в цілому, виконання проектів сприяє ще й розвитку таких загальнолюдських цінностей як толерантність, взаємоповага, вміння не тільки слухати, але й чути співрозмовника, тощо, тобто тих рис, які є вкрай важливими для майбутньої професійної діяльності психологів-практиків

Всі ці переваги роблять проектну технологію, яка в основному базується на кооперативній навчальній діяльності, важливим засобом підготовки практичних психологів до їх майбутньої професійної діяльності. Це пояснюється тим, що вона, з одного боку, сприяє набуттю студентами досвіду активної професійної взаємодії через взаємодію серед тих, хто навчається саме цій спеціальності, а з іншого – саме у проектній роботі можливо досягти найвищого рівня автономії, оскільки частини проектного завдання студенти мають виконувати суто індивідуально і брати на себе відповідальність за виконану роботу. За такої ситуації превалюючою стає внутрішня мотивація студентів (а відтак – найбільш значуща), а не зовнішня, оскільки проект належить саме їм, а викладач умовно відсторонюється від виконання своїх обов'язків і залежно від етапу відіграє здебільшого роль координатора,

консультанта, а на кінцевій стадії – асесора проекту (від англ. assess – оцінювати).

Література

1. **Андреева Г. М.** Социальная психология : [учеб. для высш. шк.] / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 1997. – 375 с.
2. **Зимняя И. А.** Педагогическая психология : учеб. для вузов / И. А. Зимняя. – Изд. 2-е, доп., испр. и перераб. – М. : „Логос”, 1999. – 384 с.
3. **Киричук О. В.** Проблеми психології педагогічної взаємодії // Психологія : республік. наук.-метод. зб. / О. В. Киричук ; ред. кол. : О. В. Киричук (відп. ред.) та ін. – К., 1991. – С. 3 – 12.
4. **Мясищев В. Н.** Психология отношений / В. Н. Мясищев ; под ред. А. А. Бодалева. – М. : Изд-во Ин-та практ. психологии ; Воронеж : НПО МОДЭК, 1995. – 356 с.
5. **Ніколаєва С. Ю.** Проектна робота «Europe is more than you think» для учнів старшої школи / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2009. – № 4. – С. 22 – 35.
6. **Орбан-Лембрик Л. Е.** Соціальна психологія : посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 448 с.
7. **Тарнопольський О. Б.** Сочетание непрерывной деловой игры и проектной методики как технология обучения деловому английскому языку в вузах и на факультетах экономического профиля / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко // Лингвометодические аспекты преподавания иностранного языка в неязыковом вузе. – Пенза : ИИЦ ПГУ, 2005. – Вып. 2. – С. 228 – 232.

Kozhushko S. P.

Teaching professional interaction to psychology students with the use of project technology

The article is devoted to the effectiveness of project method as one of the manifestations of interactive technologies in the process of psychology students training and their preparation to professional interaction. The notion of “interaction” is rendered relatively to the process of future psychologists training and the

experience of the usage of project technology in the training of future psychologists for their professional interaction is summarized .

Key words: project method, comprehensive planning, interactive technologies, professional interaction.

Відомості про автора

Кожушко Світлана Павлівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2012 р.

Прийнято до друку 21.12. 2012 р.